

RADYOLOJİYE ADANMIŞ BİR ÖMÜR: DR. MEHMET ŞEVKİ BEY

A Life Dedicated to Radiology: Dr. Mehmet Şevki

Cihat Çınar Başekim¹

¹Prof. Dr Bayındır İçerenköy Hospital

ÖZET

Mehmet Şevki Bey tıbbiyede Hikmeti Tabiiye ve Hayatiye müderrisi ve röntgen mütehasıdır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı döneminde birçok yaralı ve hastanın radyolojik tetkiklerini tek başına ve gerekli koruyucu önlemler olmaksızın yapmıştır. Sonuçta üç parmağı radyasyona bağlı dermatit ve nekroz nedeni ile ampute edilmiştir. Henüz 52 yaşında iken X ışınlarının etkisi ile geliştiği düşünülen kanser yüzünden hayatını kaybetmiştir. Mehmet Şevki Bey'in hayatı, daha önce yayınlanmamış bazı fotoğraflarla birlikte sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Şevki Bey; Radyasyon hasarı; Radyoloji tarihi.

ABSTRACT

Dr. Mehmet Şevki was a professor of physics at the Medical School and radiologist at the Haydarpaşa Hospital. He made thousands radiologic exams of wounded soldiers and patients especially during the First World War without any radiation-protective agents. Tree fingers of his left hand were amputated as a result of radiation-induced dermatitis and necrosis. He died of cancer due to damage of X-rays at the age of 52. In this article his life was presented with some photographs which didn't published elsewhere before.

Keywords: Mehmet Şevki Bey; Radiation injury; History of radiology.

Mehmet Şevki Bey'in doğum tarihi bazı kaynaklarda 1878 ve ölüm tarihi de 1930 olarak bildirilmekle beraber¹⁻³, bu tarihleri 1879-1931 olarak kabul eden kaynaklar da mevcuttur.⁴⁻⁷ Günümüzde Bulgaristan sınırları içinde kalan Hasköy (Haskovo) şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası Yüzbaşı Mustafa Bey'dir.^{2,6}

İlkokulu İstanbul Askeri Rüştüyesi'nde, lise tahsilini de Kuleli Askeri Tıbbiye İdadisi'nde tamamlamıştır. Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'den Ocak 1900'de tabip yüzbaşı olarak mezun olmuştur.^{1,2,4,6} Gülhane Hastanesi'nde yaptığı stajın ardından 1902'de Erzincan'da Nizamiye Yetmiş Beşinci Alayın Dördüncü Tabur Hekimliğine tayin olmuştur. Bir süre bu görevde bulunduktan sonra müsabaka ile Tıbbiye Askeri İdadi Hikmet (Fizik) Muallimliğine getirilmiştir. Bir taraftan da Mercan Mülki İdadisi Hikmet Muallimliği görevini yürütmekteydi.^{2,6}

Bin dokuz yüz sekizde kolağası rütbesinde iken askeriyeden izinli sayılarak Haydarpaşa Tıbbiyesine Hikmeti Tabiiye ve Hayatiye (Fizik ve Tıbbi Fizik) Laboratuar Şefi olarak atanmıştır.^{2,4,6} (Şekil 1) Bu görevi sırasında bir süre Üsküdar İdadisi'nde ve zamanın öğretmen okulu olan Darülmualimini Âliye'de de fizik dersleri vermiştir.²

Mehmet Şevki Bey Balkan Harbi sırasında bir sene boyunca orduya alınmıştır. Tıbbiye’de Hikmet Muallimi İsmail Ali Bey’in 1916’da vefatından sonra Hikmet Kürsüsü Müderrisliği’ne (Profesör) atanmıştır.^{2,4,6} (Şekil 2)

Birinci Cihan Harbi sırasında yine askeri vazife ile kısa bir süre Eskişehir’de bulunmuştur. Daha sonra Tıp Fakültesi Röntgen Mütihazası Müderris Muavini Şaban Bey’in Erzurum’a tayin olması üzerine boş kalan mütihazası kadrosuna atanmış ve savaş süresince Haydarpaşa Askeri Hastanesi’nde tek başına askerlerin radyolojik tetkiklerini yapmıştır.^{2,4,6,7}

Mehmet Şevki Bey bu görevi sırasında röntgen teşhis ve tedavi kısımlarını idare etmiş, birçok hastanın tetkiklerini yaparken çok sayıda röntgen mütihazasının yetişmesini de sağlamıştır. Bir taraftan da fakültede Hikmet Muallimliği görevi ile dersler vermiştir.^{2,6} (Şekil 3)

Mehmet Şevki Bey, günümüzde “Türk Radyoloji Derneği” olarak faaliyet gösteren ve 1924’de İstanbul’da “Türk Elektrofizyoloji Cemiyeti” adı altında kurulan derneğin kurucu üyelerindedir. “Radyoloji’nin tıbbi tatbikatına ait ilerleme ve tekâmülü takip ve yurdumuzdaki inkişafına ve radyoloji mütihazaları arasındaki şahsi, mesleki ve ilmi tesanüdün ve bağlılıkların kuvvetlenmesine müşterek ihtiyaçların karşılanmasını sağlamaya hizmet ve yardım” amacı ile kurulan cemiyetin adı 07 Ocak 1971’de yapılan genel kurulda “Türk Radyoloji Derneği” olarak değiştirilmiştir. Zamanında Dr. Mehmet Şevki Bey ve arkadaşları tarafından tanımlanan kuruluş amaçları günümüzde de Türk Radyoloji Derneği’nin genel amaçlarını oluşturmaktadır.^{4,8}

Radyolojinin öncü dönemleri olarak kabul edilen dönemlerde, son derece kısıtlı imkânlarla İstanbul Tıbbiyesi’nde Fizik ve Röntgen Muallimliği görevini yürütmüş olan Mehmet Şevki Bey bu dönemde Feyzi (Işıkman), Kazım Nuri (İçgören), Selahattin Mehmet (Erk), Şükrü Derviş (Aykın) Bey gibi isimlerin yetişmesini sağlamıştır.^{1,9}. Bir taraftan da yazdığı ve tercümesini yaptığı kitapları ile fizik ve röntgen alanlarında hizmetlerini sürdürmüştür. Yazdığı kitaplar şunlardır.^{2,6,9}

- **Yeni Hikmeti Tabiiye.** İdadi (lise) öğrencileri için yazılmış olup, resimli, iki cilttir. Birinci baskı: Şems Matbaası, İstanbul, 1328/1912, 402 s. (c.1) + 504 s.(c.2). İkinci baskı: Evkafı İslâmiye Matbaası İstanbul 1337/1921, 414 s.(c.1) + 512 s.(c.2).
- **Hikmeti Tabiiye ve Hayatiye dersleri.** Tıp Fakültesi öğrencileri için Dr. İsmail Ali Bey ile beraber yazmıştır. 472 s., resimli. Kader Matbaası İstanbul 1327/1911

Şekil 1. 1923 yılı mezunu tbbiyelilerin tbbiye binası önünde çektiikleri toplu mezuniyet fotoğrafları. İkinci sırada sol baştan dördüncü kişi Dr. Mehmet Şevki Bey’dir. (Sn. Lale Sehriyari’nin izni ile).

Şekil 2. Hikmet Kürsüsü Müderrisi Dr. Mehmet Şevki Bey (C. Çınar Başekim’in arşivinden).

- **İltihabı Ukadatı Lenfaiyye Dereniye ve Tedaviyi Şuai.** Matbaai Askeriye, İstanbul 1335/1919), 32 s., 4 levha.
- **Tıbbi ve Hayati Fizik** (Çeviri Kitabı). Yazarı Cluzet. Müderris Muavini Dr. Kazım Nuri Bey (İçgören) ile beraber çevirisini yapmışlardır. Devlet Matbaası, İstanbul 1928, resimli, 349 s.

Ayrıca röntgen ve fizik konularında çeşitli dergilerde yayınlanmış makaleleri mevcuttur.^{2,6}

Mehmet Şevki Bey özellikle savaş yıllarında binlerce yaralı ve hastanın radyolojik tetkiklerini, mesai mefhumu gözetmeksizin ve koruyucu önlemler olmaksızın tek başına yapmıştır.^{2,6,7} Bu dönemler ülkemizde henüz X ışınlarının zararlı etkilerinin tam olarak anlaşılmadığı ve koruyucu önlemlerin yeterince gelişmediği dönemlerdir. Bu etkiler Mehmet Şevki Bey’de de kendisini göstermiş, ellerinde radyodermatit ve buna bağlı nekroz gelişmiştir. Sol elinin üç parmağını bu nedenle kaybetmiştir (Şekil 4). Ancak bu haliyle de işlerini yapmaya devam etmiştir.^{2,6,7}

Çevresinde görevine çok düşkün birisi olarak tanınan Mehmet Şevki Bey’in bitmek tükenmek bilmeyen bir çalışma aşkı vardı. Özellikle yeni bir şey öğrendiğinde çok mutlu olur ve bunu talebelerine de aktarmak isterdi. Ancak narin bir yapıya sahipti. X ışınlarının etkisi ile vücudu daha da yıpranmış ve yorgun düşmüştü.^{2,6,10} Bu hali “Hikmet-i Tabiiye, fizik, aynı zamanda röntgen muallimi olan Binbaşı M. Şevki Bey, narin, yorgun edalı, esmer yüzlü, temiz kalpli, iyi niyetli bir zattı...” şeklinde tanımlanmaktaydı. Rahatsızlığı ileri dönemlerde bazen derslerini de etkilemiştir. “Hastalığı yüzünden çok defa derslere müzakereci tabiplerden K. Yzb. Kâzım Nuri (İçgören) Bey vekâlet eder, laboratuvarında, bazen da ikinci dâhiliye kliniğinin yanında bulunan iki odalı röntgen dairesinde kısık sesi ile bir şeyler anlatmaya çalışırdı...” şeklinde anlatımlara neden olmaktadır.¹⁰ Dr. Aziz Kamil (Perkün) devrin tıbbiye hocaları hakkında yazdığı manzumesinde onun bu halinden “...Röntgeni öğrendik ilk önce perişan Şevki’den...” şeklinde bahsetmiştir.¹⁰

Mehmet Şevki Bey bu hali ile de görevine devam etmiştir. Ancak bir taraftan da X ışınlarının zaten zayıflamış olan bünyesinde oluşturduğu etkiler devam etmiştir ve henüz 52 yaşında iken X ışınlarının etkisi ile geliştiği düşünülen kanser sonucu hayatını kaybetmiştir.^{2,3,7}

BİLGİ: Bu çalışma 11-16 Kasım 2014’de Antalya’da yapılmış olan 35. Ulusal Radyoloji Kongresi’nde sunulmuştur.

Şekil 3. Mehmet Şevki Bey tıbbiyede ders verirken. Tahtanın sol üst tarafındaki çizim, o dönemlerde X ışını tüpü olarak kullanılan bir Crookes tüpünün çizimidir (C. Çınar Başekim’in arşivinden)

Şekil 4. Mehmet Şevki Bey’in sol elinde iki parmağı ampute edilmiş olup diğer bir parmağında da yine radyasyon dermatitine bağlı renk değişikliği seçilmektedir. Daha sonra bu parmağı da ampute edilecektir (C. Çınar Başekim’in arşivinden).

KAYNAKLAR

1. Rıza Tahsin. Tıp Fakültesi Tarihçesi (Mirat-ı Mekteb-i Tıbbiye) Cilt 1-2. Ed. A. Kazancıgil. Özel Yayınlar 1991
2. Erden F. Türk Hekimleri Biyografisi. İstanbul 1948
3. Ulman YI, Livadas G, Yıldırım N. The pioneering steps of radiology in Turkey (1896-1923). European Journal of Radiology 2005;55:306-310
4. Erdemir AD, Başağaoğlu İ. Radyolojide tarihi gelişmeler ve tıp etiği sorunları (olgu örnekleriyle). Nobel tıp kitabevleri. İstanbul 2011)
5. Sarı N, Akgün B, Kurt. ÜE. Kuruluşundan 1933 Reformuna Fotoğraflarla Darülfünun Tıp Fakültesi. İstanbul Üniversitesi 2011
6. Yüz Tıp Büyüğü Takvimi. Müderris Dr. Mehmet Şevki Bey
7. Gürkan M. İlk Röntgen şehitlerimiz. Atatürk dönemi sağlık tarihi kongresi (1920-1938). Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları 2009
8. Pınar T, Dicle O. Yüz Yıllık Yolculuk. Başlangıcından Günümüze Türk Radyolojisi. 5G Matbaacılık İstanbul 1995
9. Kazancıgil A. XIX ve XX. Yüzyıllarda Türkiye’de Fizik ve Tıbbi Fizik Tarihi ile İlgili Yayınların Notlu Kaynakçası. Osmanlı Bilim Araştırmaları. 2005;VI(2):317-358
10. Özbay K. Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri. Cilt I-II. İstanbul Matbaası 1976